

Studie

DISTANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A ELEARNING V EVROPSKÝCH ZEMÍCH

Helena Zlámalová

VÝVOJ EVROPSKÉ POLITIKY V OBLASTI DISTANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Problematika rozvoje otevřeného a distančního vzdělávání (ODL) v Evropě je velmi těsně spjata s politickou podporou myšlenkám společné strategie ke zlepšení úrovně vzdělávání a jejího trvalého zvyšování pro všechny obyvatele Evropy. Jedná se o hledání jednotných cest a postupů, o hledání vzájemně dobře propojitelné, navzájem uznatelné a všeobecně přístupné formy vzdělávání, která by obsahově kvalitní a metodicky efektivní celoživotní vzdělávání umožnila. Politiku EU v oblasti ODL analyzovala a zdokumentovala ve svých studiích *Kay MacKeogh* (2004)¹. Přehled evropských politických dokumentů v této oblasti sahá až do roku 1957, jak dokumentuje tabulka 1.

Nejzávažnějším prvkem evropské politiky vztahujícím se k otevřenému a distančnímu vzdělávání je článek 126 *Maastrichtské smlouvy* z roku 1992, v němž je všemi signatáři vyslovena podpora dalšího rozvoje distančního vzdělávání. Dodnes neexistuje jiná multilaterální dohoda, která by vytvářela specifickou strategii ke zlepšení jednotné formy vzdělávání ve všech signatářských zemích (*Baumeister* 1999). Po Maastrichtu vznikla řada programů k financování aktivit v této oblasti – EUROFORM, Výzva ODL, program SOCRATES, akce MINERVA, GRUNDTVIG, LINGUA, ale také Leonardo da Vinci a jiné. Díky těmto zvýšeným aktivitám získal podporu také eLearning v rámci evropských aktivit a iniciativ jako např. EQUAL a další kooperační programy.

Tabulka č. 1

Vybrané mezníky v politice EU v ODL

1957	Římská smlouva Treaty of Rome
1971	Rada Evropy – návrh na Evropskou televizní univerzitu
1987	Ewingův příspěvek a parlamentární usnesení o Evropské otevřené univerzitě
1991	Memorandum o otevřeném a distančním vzdělávání
1992	Maastrichtská smlouva – článek 126: Evropské společenství bude podporovat rozvoj distančního vzdělávání
1990-1993	EUROFORM-NOW-HORIZON
1994	Výzva ODL
1995-2005	Program SOCRATES
1995-1999	ODL Action – 166 projektů (33 mil. EURO)
2000-2003	Minerva Action
1995-2005	Leonardo da Vinci
1989-2006	R&D Rámcové programy
2000	Memorandum o celoživotním učení
2002-2006	eLearning Iniciativa
2007-2013	Nová Generace-Integrovaný akční program celoživotního vzdělávání (oblast ICT)

¹ MacKeogh, K (2004). EU Policies in Distance Education, Mass-individualisation of higher education for the knowledge-based society. Open University of the Netherlands: European Association of Distance Teaching Universities

Zvláštní místo v historickém kontextu vývoje politiky EU zaujímá také rok 1987, kdy na základě zprávy *Winifreda Ewinga* Evropský parlament přijímá společné usnesení *Rezoluci o otevřených univerzitách v Evropském*

*společensví (listopad 1991)*² a poprvé uznává důležitost otevřeného distančního vzdělávání. Ve zprávě se hovoří o založení čtyř otevřených distančních univerzit v Evropě, a to UK Open University (asi 257 000 studujících), Spanish National Distance University (UNED) (asi 136 450 studujících), the German Distance Teaching University (FernU) a Open University of Netherlands (OUNL). Usnesení, spolu s kritikou distančních vzdělávacích institucí na národní i nadnárodní evropské úrovni, mělo za následek velké množství příspěvků týkajících se této problematiky a tato diskuse nakonec vyústila ve vytvoření a přijetí *Memoranda o otevřeném a distančním vzdělávání v roce 1991*³. Evropská komise v něm stanovila priority Evropského společenství v této oblasti a představila programy na podporu rozvoje otevřeného a distančního vzdělávání. Důraz byl kladen zejména na rozšíření nabídky distančních vzdělávacích programů a kurzů v oblasti technologií, obchodu a jazyků, na rozvoj mezinárodní spolupráce vzdělávacích institucí, na podporu mobility pracovníků a studentů a na problematiku uznávání kvalifikací.

Evropská rada a ministři školství členských států přijali v roce 1992 *Conclusions*⁴, kde se vyslovují k problematice této formy vzdělávání, akcentují důležitost společenských aktivit a evropské spolupráce i nutnost zajištění kvality distančních vzdělávacích programů a uznání diplomů a kvalifikací.

Pro nastartování rozvoje distančního vzdělávání v České republice (ČR) byl zásadním impulsem kooperační program Phare „Multi-country Co-operation in Distance Education“, který probíhal v letech 1995 – 1999. Byl to program společný pro 11 zemí střední a východní Evropy, které se připravovaly na vstup do EU. Znamenal proto v ČR nejen zásadní finanční přínos pro technické vybavení 4 středisek distančního vzdělávání, založení a vybavení několika odborných

knihoven a pro vyškolení dvaceti prvních českých odborníků v problematice teorie a praxe distančního vzdělávání, ale také podpořil vzájemnou kooperaci mezi zapojenými zeměmi, přispěl ke vzájemnému poznání specifík a naopak společných prvků jednotlivých vzdělávacích systémů. Důsledkem programu bylo také ustavení Národního centra distančního vzdělávání jako vrcholného, státem podporovaného koordinačního, informačního a vzdělávacího pracoviště, zastřešujícího vznikající národní systém distančního vzdělávání v ČR.

Velmi významným krokem pro podporu rozvoje distančního vzdělávání byla iniciativa tehdejšího předsedy Evropské komise *Romana Prodiho* „*eEurope*“ (1999), jejíž cílem je učinit z digitální gramotnosti jednu ze základních dovedností mladého Evropana. Vzdělávací částí *eEurope* se zabývá dokument *eLearning*⁵, který stanoví čtyři základní kroky – vybavení škol počítači, vzdělání učitelů v digitálních technologiích, rozvoj evropských vzdělávacích služeb a implementace software a v neposlední řadě pak vytváření sítí škol, spolupráce učitelů.

Vrcholem těchto snah byla celoevropská diskuse a materiál Evropské komise „*Memorandum o celoživotním učení*“ (2000)⁶, který vyzdvihl šest klíčových myšlenek:

- nové základní dovednosti pro všechny
- více investic do lidských zdrojů
- inovace ve vzdělávání
- oceňování učení
- nová koncepce poradenství
- přiblížení učení k domovu.

Tyto klíčové myšlenky jsou základem strategie evropských zemí v oblasti vzdělávání a zejména poslední z nich otevřela obrovský prostor pro podporu dalšího rozvoje distančního vzdělávání v Evropě. Vedla ke zvýšení podpory distančnímu vzdělávání v rámci vzdělávacích programů EU (např. Comett, Tempus, Delta, Socrates, 3. rámcový program, ESF atd.)

² Résolution du Parlement européen sur les universités dans la Communauté européenne. Luxembourg, OPOCE

³ European Commission: Memorandum – Open Distance Learning in the European Community. COM(91) 388 final, Brussels, 12th November 1991

⁴ Conclusions du Conseil et des Ministres de l'Éducation réunis au sein du Conseil du 27 novembre 1992 sur les critères à la base des actions en matière d'apprentissage ouvert et à distance. Luxembourg, décembre 1992

⁵ European Commission: eLearning – Úvahy o vzdělávání zítřka. COM(2000)318, finální znění, 24. května 2000

⁶ Evropská komise: Memorandum o celoživotním učení. Český překlad, MŠMT 2000.

Problematika distančního vzdělávání a eLearningu je i nadále ve středu zájmu Evropské komise a její rozvoj je bohatě podporován financováním vzdělávacích programů i podporou výzkumných aktivit v této oblasti. Příkladem může sloužit společný projekt několika univerzit, vzdělávacích institucí, výzkumných center a profesních asociací pod názvem Sustainable Environment for the Evaluation of Quality in E-Learning (SEEQUEL), který sponzorovala Evropská komise v letech 2003–2004.⁷ V rámci tohoto projektu vzniklo několik významných pracovních materiálů – Quality Guide to the Non-Formal and Informal Learning Processes, (e)Learners Bill of Rights, eLearners Quality Guide aj.⁸

Novější iniciativa, související zejména s principem otevřenosti vzdělávání pro všechny občany EU, je obsažena v Lisabonské strategii, která si dává za cíl učinit z Evropy do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a sociálně nejsoudržnější ekonomiku světa.

DISTANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A ELEARNING PRO CELOŽIVOTNÍ UČENÍ

Na lisabonské schůzce Evropské rady v březnu 2000 byl nastíněn stav vzdělávání v EU, a to jak v tradičním vzdělávání, tak i v ODL (Hingel 2001) Význam celoživotního učení se zde ukázal jako důležitější argument pro podporu při rozvoji distančního vzdělávání a eLearningu než dosavadní rétorika tzv. „druhé šance“ ve vzdělání. Má-li být skutečně dosaženo cíle, aby do roku 2010 byla Evropa nejvíce konkurenceschopnou ekonomikou na světě, je nutné výrazně posílit roli vzdělávání jako takového a významně tedy také dalšího vzdělávání dospělých (kurzy, školení). Ukázalo se také, že existující vzdělávací systémy plní svoji tradiční úlohu, ale potřeby dalšího vzdělávání dospělých dostatečně nereflektují. Jako důsledek byla záhy zformulována tzv. eLearningová iniciativa. Ta byla zahájena Evropskou komisí jako strategická snaha integrovat zdroje jednotlivých Directorates General a aktivovat nové zdroje Evropské investiční banky a Evropského sociálního fondu směrem k této nové prioritě.

V současné době je situace již významně jiná, eLearning je běžně používaným nástrojem a jeho trh se stále rozvíjí, byť možná pomaleji, než se před lety předpokládalo. Přesto ale platí, že školský i podnikatelský sektor, univerzity i jiné vzdělávací instituce a veřejný sektor se postupně učí využívat informační a komunikační technologie ve vzdělávání, integrovat je v rámci eLearningu a zejména rozpoznávat jeho dostatečnou nebo nedostatečnou kvalitu. Zvyšování povědomí o kvalitě lze považovat za jeden z nejzákladnějších faktorů v oblasti elektronického vzdělávání v posledních letech.⁹

Také v ČR se v posledních letech stále více hovoří o nutnosti podpory distančního vzdělávání (DiV) jako možnosti efektivního učení se v dospělém věku, respektive v období plné ekonomické a společenské aktivity. Naposledy se tom zmiňuje nedávno schválený materiál vlády ČR „Strategie celoživotního vzdělávání v České republice“. Ten v rámci návrhu opatření navrhuje: „cíleně a systémově podpořit rozvoj kvalitních a efektivních forem vzdělávání, které zajistí dospělým jedincům reálnou možnost studovat při plné ekonomické, společenské a rodinné aktivitě.“ V této souvislosti se v materiálu navrhuje mimo jiné také „hledat cesty podpory vzniku a fungování vzdělávacího zařízení typu „distanční univerzity“, instituce, která je schopna systémově se věnovat rozvoji nabídky metodicky kvalitního distančního vzdělávání a rychlou reakcí na aktuální potřeby trhu práce, pružně reagovat na požadavky zaměstnavatelů i státu a na zájem obyvatel“.¹⁰ Pomalu se tedy dostává do povědomí politiků i občanů, že podpora tzv. celoživotního učení je nutnou podmínkou umožnění osobnostního i profesního rozvoje každého jedince. Zároveň je touto cestou podporována možnost trvalé zaměstnanosti osob, která je důležitým aspektem celé ekonomiky.

Tradiční pohled na učení se a na účast v povinném systémovém vzdělávání, jako na fenomén doprovozející dětství a rané mládí, je již dávno překonán. Kamkoliv se podíváme do moderních civilizovaných zemí zjistíme, že podpora vzdělávání dospělých roz-

⁷ <http://www.education-observatories.net/seequel>

⁸ český překlad posledních dvou materiálů na www.csvs.cz

⁹ Distance Learning and eLearning in European Policy and Practice. Policy Paper of the European ODL Liaison Committee, November 2004

¹⁰ Strategie celoživotního učení ČR, www.msmt.cz

vojem distanční formy studia je záležitostí naprosto standardní a většinou systémově řešená. Většinou je také zcela nebo z velké části finančně podporovaná státem a vyspělé evropské země, ale například také ekonomicky a sociálně akcelerující asijské státy, realizují tuto podporu založením a rozvíjením otevřené distanční univerzity.

EVROPSKÉ MODEL Y DISTANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Existují různé modely implementace distanční formy vzdělávání v rámci vzdělávacího systému dané země. Jsou realizovány dva zásadní systémové přístupy – samostatné instituce pro distanční vzdělávání (singl mode open university), nejčastěji velké vzdělávací instituce podporované státním financováním, nebo tzv. „duální systém“. Ten dává možnost vzdělávacím institucím realizovat své vzdělávací aktivity oběma formami současně (prezenční i distanční) a volit příslušnou formu studia podle reálných požadavků a potřeb potenciálních studujících. Podle *V. Jochmanna* (cit. *Palán* 1997 a doplněno)¹¹ lze při určitém zjednodušení vytipovat v Evropě několik různých modelů distančního vzdělávání:

- **Britský model** – celostátní mohutná instituce, finančně podporovaná státem, která má studijní centra po celé zemi i v zahraničí (např. také v České a Slovenské republice) a specializuje se na distanční vzdělávání všech typů a úrovní. Tento model je nyní realizován také v dalších evropských zemích např. ve Španělsku.
- **Německý model** – specializovaná distanční univerzita stredoevropského typu, zaměřená pouze na univerzitní typ vzdělávání. Obdobný model je v současnosti konstituován také v Portugalsku a Nizozemí.
- **Francouzský model** – státem podporovaná zařízení pro distanční vzdělávání, členěná oborově i územně, úzce spolupracující s tradičními vzdělávacími

institucemi, s možností studia ve všech úrovních vzdělávání.

- **Irský model** – státem konstituované a podporované Národní středisko distančního vzdělávání, úzce spolupracující s univerzitami a dalšími vzdělávacími institucemi, které se zabývají distančním vzděláváním.
- **Severský model** – asociace univerzit, případně i dalších vzdělávacích institucí v zemi, většinou vzdělávajících duálním modelem, které se spojily společným řídicím orgánem, mají společná regionální centra, nabízejí graduální studium i různé typy kurzů dalšího vzdělávání dospělých (Švédsko, Finsko, Dánsko, Itálie).
- Smíšené modely, které z výše uvedených modelů přejímají různé organizační principy (Rakousko, Řecko, Belgie).

OTEVŘENÉ DISTANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V EVROPĚ

Britská Open university v Milton Keynes¹² byla ustanovena vládním výborem a Královskou listinou v roce 1969, první studijní kurzy a programy byly otevřeny v roce 1971. Následně vznikají tzv. otevřené univerzity nebo jejich obdoby v dalších evropských zemích – Francie, Nizozemí, Německo, Dánsko, Finsko, Řecko, Španělsko, Portugalsko, Itálie, Belgie, Rakousko, Izrael.

Velká Británie

V současné době je největší evropskou otevřenou univerzitou Open university (OU) ve Velké Británii. Studuje zde více než 200 000 domácích studujících a každoročně okolo 10 000 registrovaných studujících studuje kurzy nebo studijní programy on-line ze zahraničí. Tento počet bude aktuálně pravděpodobně ještě vyšší, protože od listopadu 2006 byla spuštěna tzv. Openlearn webside, která umožňuje volný přístup

¹¹ Palán Z.: Výkladový slovník vzdělávání dospělých, DAHA, 1997, ISBN 80-902232-1-4

¹² <http://www.ouw.co.uk>

ke studijním materiálům OU prostřednictvím elektronického systému řízení vzdělávání LearningSpace.¹³ Studijní materiály z mnoha oborů a na různé obsahové úrovni jsou zde ke studiu volně k dispozici – např. Umění a historie 36 studijních jednotek, Obchod a management 25 studijních jednotek, Zdraví a životní styl 16 studijních jednotek, Přírodní vědy 41 jednotek atd. Dodnes tato univerzita nevykonává žádnou výuku tradiční prezenční formou studia.

Obecně platí, že ve Velké Británii není distanční vzdělávání regulováno žádným samostatným zákonem. Je to především proto, že vzdělávací instituce jsou naprosto nezávislé a také proto, že tyto instituce mohou nabízet distanční formu studia rovnocenně s ostatními formami. Pro všechny vzdělávací instituce v Británii platí několikrát novelizovaný Zákon o vzdělávání z roku 1996 (Education Act), Zákon o dalším vzdělávání (Further Education Act) a případně také Zákon o reformě vzdělávání (Education Reform Act) z roku 1988.

Praxe Open university se řídí Zakládací listinou, která mimo jiné definuje naprostou ekvivalenci distanční výuky s jinými formami výuky a stanovuje přesné směrnice pro činnost univerzitního senátu, postavení pedagogů, kvalitu akademického studia a její kontrolu, práva a povinnosti studujících atd. Při zřízení univerzity byly stanoveny čtyři základní principy ve vztahu k interpretaci výuky:

- studium musí být přístupné pro každého, bez ohledu na jeho dosavadní vzdělání a bez ohledu na počet přihlášených (open as to people),
- studium musí být přístupné z jakéhokoliv místa v zemi (open as to place),
- je potřebné používat různé komplexní nástroje a jejich aktuální kombinace, tím se podporuje princip neoddělitelnosti studijních materiálů a výuky (open as to methods),
- otevřenost k nejmodernějším myšlenkám a teoriím, kontinuální rozvoj obsahu výuky a předávání nejnovějších poznatků (open as to idea).

Absolventi britské OU se těší vysokému společenskému uznání a jsou velmi dobře hodnoceni v praxi. Tato univerzita je největší evropskou vzdělávací institucí poskytující vzdělávací program Master of Business Administration (MBA). Každý pátý absolvent tohoto studijního programu ve Velké Británii získal své vzdělání právě na Open University.

Kvalitu distančního vzdělávání na britské OU dokladuje také fakt, že každoročně více jak 50 000 zaměstnaných osob si doplňuje své vzdělání v různých kurzech OU a toto studium často z velké části sponzoruje jejich zaměstnavatel.

Irsko

Distanční vzdělávání zde má dlouhou a bohatou tradici, plynoucí mimo jiné i z těsných kontaktů s OU v Británii. Řada institucí se zabývá distančním vzděláváním v rámci nabídky dalšího vzdělávání dospělých. Jsou to např. Flexible Learning Cork (technické a inženýrské programy, farmaceutické programy), Institut of Personal Management (management, řízení lidských zdrojů), Kilroys College (největší irská korespondenční škola nabízející vzdělávání v oblasti psychologie, sociologie apod.), Home Study Institut (účetnictví) či McKeon-Murray Business Training Services (účetnictví, obchod, management). Univerzitní distanční vzdělávání bylo iniciováno v roce 1981 založením Distance Education Unit při National Institut of Higher Education v Dublinu. Tato instituce se vzápětí přeměnila ve třetí univerzitu v Dublinu – Dublin City University, která v letošním roce slaví 25. výročí svého založení.¹⁴ Distance Educational Unit se přeměnil v současný OSCAIL Distance Education.¹⁵ Toto centrum organizuje vysokoškolské distanční studium na DCU pro osoby starší 23 let. Studium je placené a nabízeny jsou různé typy studijních programů z oblasti věd o umění, přírodních věd, informačních a komunikačních technologií a také bakalářské studium pro zdravotní sestry.

Distanční studium programů celoživotního vzdělávání nabízejí ale i další irské univerzity a vysokoškolské

¹³ <http://openlearn.open.ac.uk>

¹⁴ <http://www.dcu.ie>

¹⁵ <http://oscaill.ie>

ské instituce např. University College Cork, University College Galway, Dublin Institute of Technology aj. v roce 1985 byl ministerstvem školství zřízen National Distance Education Council, jehož úkolem je zastřešit distanční vzdělávání v Irsku, hodnotit jeho kvalitu a podporovat ve spolupráci s ministerstvem rozvoj distančního vzdělávání a využívání moderních technologií pro vzdělávání.

Německo

Významnou evropskou distanční univerzitou s dlouhodobou tradicí je německá Fernuniversität (FU) v Hagenu¹⁶. Je jedinou evropskou distanční univerzitou, která nabízí možnosti studia v německém jazyce. Plánování německé distanční univerzity započalo již v šedesátých letech minulého století. v roce 1965 bylo založeno centrum pro výzkum distančního vzdělávání Deutsches Institut für Fernstudien an der Universität Tübingen, které mělo velký podíl na návrhu otevřené univerzity. Diskuse vyústily v rozhodnutí ministra vysokého školství spolkové země Nordrhein-Westfalen k založení distanční univerzity v Hagenu. Toto rozhodnutí bylo schváleno parlamentem v roce 1974 a od roku 1975 začala fungovat Fernuniversität Hagen, která otevřela prvních 75 kurzů.

V současné době má tato univerzita 4 fakulty – Kultury a sociálních věd, Matematiky a informatiky, Hospodářských věd a Právnickou. V jarním semestru 2007 studovalo na FU celkem 45 688 studentů, nejčastěji ve věku 29–35 let. Nejvíce studujících je zapsáno ke studiu na fakultě hospodářské (43 %), nejméně studujících je na fakultě právnické (13 %). Fernuniversität nabízí několik typů studijních aktivit – studijní programy dalšího vzdělávání v různých oborech a zaměřeních, akademické (vysokoškolské) studijní programy a různě dlouhé kurzy dalšího vzdělávání. Přes 80 % studentů této univerzity studuje při zaměstnání.

Studium na Fernuniversität je bezplatné, studující si hradí cenu studijních materiálů, cenu přístupu na internet, a případně i některé nadstandardní prvky studijní podpory. Studijní tempo je zcela podřízeno

potřebám studujícího, včetně možnosti studium přerušit a následně opět pokračovat. Je možné také studovat kurzy a dílčí moduly flexibilně podle zájmu či potřeby studujícího, který nemusí studium oficiálně ukončit, pokud nepotřebuje diplom nebo závěrečný certifikát. Hagenská univerzita své didakticky zpracované studijní texty veřejně prodává a výtěžek z tohoto prodeje tvoří nezanedbatelnou část příjmů školy. Je o ně zájem mezi studenty klasických univerzit, kteří si jimi často doplňují standardní studijní materiály.

Zájem o studium na Fernuniversität v Hagenu neustále vzrůstá. Např. v jarním semestru 2007 studovalo na FU o 7,3 % více studujících, než tomu bylo o rok dříve.

Hagenská distanční univerzita není jedinou vzdělávací institucí realizující distanční vzdělávání v Německu. Další významnou vzdělávací institucí je Deutsches Institut für Fernstudienforschung (DIFF), Fernfachhochschule (AKAD), Funkkolleg, Teltekolleg a Privater Fernunterricht. Mimo to ale aktivity v oblasti distančního vzdělávání vyvíjí také řada tradičních německých univerzit – Drážďany, Berlín, Hannover, Oldenburg, Kaiserslautern, Paderborn aj.

V Německu platí Zákon o ochraně studujících, kteří studují distanční formou, který byl přijat 24. srpna 1976, platí od 1. 1. 1997 a od této doby byl již několikrát novelizován. Zákon je potvrzen tzv. mezistátní smlouvou a platí tedy ve všech spolkových zemích. Protože v Německu je ústavou zaručena svoboda výuky a výzkumu není možné zákonem jakkoliv centrálně regulovat obsah a metody výuky. Regulace distančního vzdělávání se tedy váže k jednotlivým vzdělávacím institucím a byla vyvolána především potřebou ochrany studujících. Distanční vzdělávání je podle tohoto zákona doručování znalostí a rozvoj schopností za úplaty na základě smlouvy. Přitom jsou studující a pedagogové od sebe úplně nebo převážně odděleni a pedagog nebo jeho odborný zástupce dohlíží na pokrok ve studiu. Dodávání studijního obsahu je vázáno soukromoprávní smlouvou (na rozdíl od veřejnoprávní smlouvy) a je proto spojené s finanční úplatou. To je také hlavním důvodem nutnosti zákonné regulace, která má ochránit studujícího. Zákon definuje formu studia, povinnosti vzdělávací instituce jako např. povinnost uzavření smlouvy a definuje i povinné části takové smlouvy.

¹⁶ <http://www.fernuni-hagen.de>

Francie

Zde má distanční vzdělávání také velmi dlouhou tradici. Pravidelné rozhlasové vzdělávací pořady se vysílají už od 20. let minulého století, korespondenční vzdělávání má ve Francii historii ještě delší. V roce 1939 bylo založeno národní centrum Centre National d'Enseignement par Correspondance – CNEC. To bylo v 80. letech minulého století přejmenováno na Centre National d'Enseignement à Distance – CNED.

Francouzský CNED¹⁷ je největší distančně vzdělávací institucí v Evropě. Má ročně přes 400 000 studujících zapsaných v pobočkách na celém světě. Již v roce 1996 se kurzů CNEDu zúčastnili studující ze 174 zemí světa a v současné době tvoří studující ze zahraničí 13 % přihlášených do studia. Je to státem financovaná organizace, řízená Ministerstvem školství a výzkumu. Její roční rozpočet činí 100 mil. EUR. Její sídlo je v Poitiers a má 7 500 zaměstnanců, z toho 6 000 pedagogických a 1 500 nepedagogických pracovníků. Mimo Poitiers má ještě dalších sedm vzdělávacích a výrobních poboček ve Francii – Lille, Vanves, Rouen, Rennes, Lyon, Grenoble a Toulouse. Mimo to má CNED zastoupení také v zemích bývalých francouzských kolonií – Martinik, Guyana, Francouzská Polynésie, Nová Kaledonie aj. Velmi aktivně spolupracuje s mnoha francouzskými univerzitami a evropskými i světovými organizacemi a vzdělávacími institucemi.

CNED nabízí vzdělávání na všech úrovních od primárního, přes středoškolské a střední odborné vzdělání až po vysokoškolské studium. K tomuto účelu je k dispozici studujícím 500 kurzů, obsahujících cca 3 000 různých obsahových modulů. Přístup ke studujícím je velmi individuální a maximálně flexibilní. Každý, kdo se zapíše ke studiu, získá odbornou poradenskou pomoc, týkající se metodiky studia a analýzy jeho studijních potřeb. Následně je zpracován studijní plán vycházející z potřeb studujícího a jeho reálných možností studijního tempa. Zároveň studující získá kompletní individuální studijní podporu pro své samostatné studium – jsou mobilizováni pedagogové, specialisté distančního studia, tutoři, administrátoři aj. CNED ani jiné soukromé instituce zajišťující distanční vzdělávání nevykonávají zkoušení finálních znalostí.

Jejich úlohou je příprava studujícího na zkoušku, organizace a všestranná podpora jeho samostatného studia s tím, že zkoušku vykoná v renomované akreditované vzdělávací instituci (většinou v odpovídající odborné střední či učňovské škole nebo na vysoké škole či na univerzitě).

Posledních deset let se CNED orientuje na maximální využití digitálních technologií, především využití virtuální třídy, on-line tutoring, elektronického konzultování a hodnocení studijních pokroků, podporou studentského fora a on-line distribucí studijních obsahů a zdrojů.

Právní regulace distančního vzdělávání ve Francii je dána především ústavou Francie, kde se deklaruje, že „Národ zabezpečuje po děti a dospělé stejné právo na vzdělávání a kulturu. Povinností státu je proto organizování základního vzdělávání, které je na každém stupni bezplatné a světské¹⁸“. Další významnou zákonou regulací vytvářejí zákony z 16. července 1971 – Zákon o dalším vzdělávání v rámci kontinuálního vzdělávání¹⁹ a Zákon o učňovském vzdělávání²⁰. Tyto a další legislativní prvky zakotvují distanční formu vzdělávání jako neoddělitelnou součást vzdělávacího systému a poskytují mimo jiné regulační mechanismy pro hodnocení kvality a uznávání vzdělání nezávisle na formě studia.

Belgie

Vzdělávání v Belgii je výrazně odděleno ve francouzské a vlámské oblasti. Vzhledem k malé rozloze Belgie a dostatku studijních příležitostí nebyla zde založena distanční univerzita, i když se o této možnosti také diskutovalo. Na poli distančního vzdělávání v současnosti působí asi dvacet komerčních institucí, které se soustřeďují zejména na jazykovou výuku.

Již v roce 1965 byl v Belgii přijat zákon o korespondenčním vzdělávání a v roce 1984 následoval direkt, který dále upravil působení státních distančně vzdělávacích institucí pro francouzsky mluvící komunitu.

¹⁷ <http://www.cned.fr>

¹⁸ myšleno nezávislé na náboženství a církvi

¹⁹ Loi No 71-575 du juillet 1971

²⁰ Loi No 71-576 du juillet 1971

Občané se mohou bez větších problémů vzdělávat v rámci francouzského CNEDu. Nejvýznamnější belgickou institucí je Service de l'Enseignement à Distance de la Communauté Française de Belgique, založená již v roce 1959. Jedná se o distančně vzdělávací státní školu nabízející cca 150 kurzů z různých oblastí (počítače, administrativa, veřejné služby, obchod, technické a humanitní vědy, lidské zdroje, jazyky atd.). Od roku 1993 rozhodla vláda francouzsky mluvící komunity v Belgii, že vybrané skupiny studujících budou zcela osvobozeny od placení poplatků za studium – některé skupiny nezaměstnaných, handicapované osoby, učitelé v kurzech dalšího vzdělávání, vězni, dlouhodobě nemocní aj. Díky tomuto rozhodnutí výrazně vzrostl počet studujících, řada z nich se zapsala do dvou i více kurzů.

Distanční vzdělávání ve vlámské části Belgie zajišťuje od roku 1959 speciální oddělení ministerstva školství Bestuur Afstandsonderwijs (Středisko distančního vzdělávání). Toto pracoviště má stále zaměstnance, kteří se věnují přípravě studijních programů a distančních vzdělávacích opor, administraci kurzů a podpoře studujících. Pro opravu úkolů a tutorování jsou najímáni externí odborníci. Studující mohou začít se studiem kdykoliv během roku a postupovat individuálním tempem podle svého plánu. Neplatí žádné poplatky, hradí si pouze náklady na studijní materiály a poštovné za odeslání úkolů k opravě. V současné době se stále více využívají elektronické komunikační cesty. Dalšími významnými distančně vzdělávacími institucemi jsou Federation of Employment Opportunity Training Centre, Training Centres for the Self-employed aj.

Distanční vzdělávání na univerzitní úrovni zastřešuje v současnosti Stuurgroep Open Hoger Onderwijs v Bruselu²¹. Toto centrum je zřízeno výboem konsorcia vlámských univerzit a vysokých škol a má 6 studijních center – v Antverpách, Bruselu, Diepenbeeku, Gentu, Kortrijkku a Leuvenu. Toto centrum navázalo na činnost centra StOHO (Studiencentrum Open Hoger Onderwijs), které koordinovalo většinu aktivit do roku 1987. Nabízí bakalářské a magisterské studijní programy 2,5–3leté, zaměřené na kulturní

a sociální vědy, informatiku, management, přírodní vědy a psychologii. Studium je placené. Studující platí poplatek za modul, ve kterém je zahrnuta cena studijních materiálů, telefonické a elektronické konzultace, průběžné i závěrečné ověřování studijních výsledků, vydání certifikátu o absolvování. Na základě smlouvy z roku 1985 mají vlámsští studenti přístup ke všem kurzům a několika graduálním programům, které nabízí holandská Open University.

Aktuálně je v Belgii věnována velká pozornost rozvoji informačních a komunikačních technologií a jejich uplatnění ve vzdělávání. Vlámská vláda, resp. ministerstvo vzdělávání, vydalo v říjnu 2005 rozsáhlý materiál Insight Country Report – National ICT Policies for Education, věnovaný této problematice. Zde byly definovány základní směry podpory – vytvoření vzdělávacího portálu, rozvoj dalšího vzdělávání učitelů v problematice ICT, rozvoj počítačové infrastruktury na školách a další.²² Zároveň se zde uvádí rozpočet vlámské vlády na podporu rozvoje ICT. V roce 2004 činil 23 528 tis. euro, v roce 2005 byl rozpočet na podporu rozvoje ICT ve vzdělávání 24 605 tis. euro. Vždy se jednalo o něco málo přes 3 % celkového rozpočtu na vzdělávání ve vlámské části Belgie.

Španělsko

Španělsko je zemí, kde je distanční vzdělávání výraznou součástí celého vzdělávacího systému v zemi. Již ve školském zákoně z roku 1970 je zmíněno distanční vzdělávání jako jedna z cest, jak lze získat potřebnou kvalifikaci bez ohledu na věk a sociální postavení. Ve stejné době (1968) započalo plánování založení státní otevřené univerzity. V roce 1972, dekretem č. 2310 z 18. srpna, byla založena Universidad Nacional de Education a Distancia (UNED) se sídlem v Madridu. První kurzy byly akreditovány Ministerstvem školství a vědy v prosinci 1972 a v únoru 1973 bylo zapsáno 11 400 studentů. Zájem o studium na této univerzitě rychle vzrůstal a růst počtu distančně studujících je trvalý. Např. v akademickém roce 1995/96 měla UNED 136 444 studentů, v akademickém roce 2006/07 jich je zapsáno ke studiu 151 552.

²¹ <http://www.ond.vlaanderen.be>

²² <http://onderwijs.vlaanderen.be/english/>

V současnosti má národní distanční univerzita UNED devět fakult – Fakultu přírodních věd, Fakultu ekonomie a managementu, Fakultu politologie a sociologie, Fakultu pedagogickou, Fakultu filozofie, Fakultu filologie, Fakultu geografických a historických věd, Fakultu psychologie a Fakultu právníckou. Součástí UNED jsou také dvě vysoké technické školy – Vysoká technická škola průmyslového inženýrství a Vysoká technická škola inženýrského inženýrství. UNED má kolem 10 000 zaměstnanců, z tohoto počtu je 1 376 pedagogů, 6 254 pedagogů-tutorů a více než 2 000 nepedagogických pracovníků – administrativní pracovníci, servisní pracovníci atd. Ti pracují v rámci celé univerzitní sítě, která má 60 regionálních studijních center distančního vzdělávání a dalších 80 regionálních konzultačních jednotek.

Univerzita nabízí studium několika úrovní vysokoškolského a odborného studia (diplomová studia prvního i druhého cyklu, doktorská studia, studium k získání odborné licence). Důležitým prvkem nabídky jsou také přípravné kurzy ke vstupu do univerzitního studia. Těch se ročně zúčastní kolem 15 000 osob. Podmínky vstupu na univerzitu jsou naprosto stejné jako na všech ostatních tradičních univerzitách ve Španělsku a studenti hradí poplatek za studium.

Samostatným rektorátním pracovištěm je Instituto Universitario de Educación a Distancia (IUED), které se specializuje na zdokonalování metodologie distančního vzdělávání a uvádění inovací do praxe. Je zodpovědné za kvalitu distančního vzdělávání na UNED. Jeho hlavní úkoly jsou:

- formování pedagogického sboru
- hodnocení kvality studijních materiálů a metodická podpora při jejich tvorbě
- institucionální výzkum
- podpora inovačních aktivit a pedagogický výzkum.

Druhá otevřená univerzita ve Španělsku je Universidad Oberta de Catalunya (UOC)²³ se sídlem

v Barceloně. Ta přijala prvních 200 studentů v akademickém roce 1994/95. Nabízí studium ve španělštině a katalánštině, některé kurzy a specifické programy postgraduálního studia také v angličtině. Pregraduální, graduální i postgraduální studium je zaměřeno velmi široce – inženýrská studia telekomunikace, informatiky a licenciáty (Bc. a Mgr.) v oborech právo, filosofie, psychologie, humanitní studia, psychologie, pedagogika, public relations, orientalistika, politické vědy, audiovizuální komunikace. UOC nabízí také přípravné kurzy ke studiu a velký výběr jednoletých kurzů dalšího vzdělávání, včetně letních škol a specializovaného studia Master of Business Administration (MBA).

Tradiční univerzity ve Španělsku, až na výjimky, např. Universidad Politécnica de Madrid, neposkytují distanční vzdělávání. Z veřejných distančně vzdělávacích institucí jsou významné další dvě instituce – Centro per la Innovación y Desarrollo de la Educación a Distancia (CIDEAD) a Centro Nacional de Educación Básica a Distancia.

Portugalsko

Začalo s využitím technologie distančního vzdělávání až v 80. letech minulého století. v roce 1980 zřídilo Ministerstvo školství portugalský institut distančního vzdělávání – Instituto Portuques de Ensino a Distância. V roce 1987 byl zpracován projekt portugalské otevřené univerzity podle modelu britské Open University a o rok později byla vládním dekretem založena Universidade Aberta (UA). Tato otevřená distanční univerzita byla založena jako státní instituce, zajišťující distanční vzdělávání po celém Portugalsku. Až v roce 1994 Universidade Aberta získala úpravou zákona nový status a plnou autonomitu. Centrální sídlo univerzity je v Lisabonu, má však dvě velká studijní centra v Portu a v Coimbre.

Universita Aberta nabízí graduální studium, postgraduální studijní programy a kurzy dalšího celoživotního vzdělávání v několika studijních oblastech, které jsou organizovány a řízeny samostatnými katedrami:

- katedra věd pedagogických
- katedra věd exaktních a technologických
- katedra věd humanitních

²³ <http://uoc.edu>

- ▶ katedra věd politických a sociálních
- ▶ katedra věd hospodářských a managementu
- ▶ katedra jazyka a kultury Portugalska.

Univerzita má také samostatný Institut postgraduálního vzdělávání, který má několik samostatných oddělení: migrační a mezikulturní vztahy, portugalský jazyk a kultura, distanční vzdělávání, historické a interdisciplinární studium, pedagogika a systémy hodnocení, americká studia, studium ekonomiky a řízení, oddělení výzkumných projektů, postgraduálních projektů a dokumentace.

Aktuální údaje o počtech studujících nejsou zveřejňovány. Z některých dostupných pramenů vyplývá, že v roce 1997 měla tato univerzita 11 137 studentů, z toho 8 641 v graduálním studiu, 605 v postgraduálních kurzech. Zbytek tvořili studenti dílčích kurzů celoživotního vzdělávání. Naprostá většina (95 %) studujících studuje při zaměstnání a jejich průměrný věk je 35 let. Studium je placené, roční poplatek pro graduální studijní program je 1 800 EUR, pro postgraduální studium se poplatky pohybují od 1 100 až k 3 800 EUR.

Základním vyučovacím prvkem je písemný studijní materiál, připravený speciálně pro samostatné učení. Standardní studijní balíček obsahuje kromě písemných materiálů také audio a video programy, materiály pro PC a velmi často jsou využívány studijní materiály pro rozhlasové a televizní vysílání. Televizní studijní programy jsou vytvářeny v univerzitním televizním studiu. Rozvoji a využití multimedii a eLearningu je na UA tradičně věnována velká podpora.

Nizozemí

Tradiční holandské univerzity nemají prostor pro přípravu distančních studijních programů. Graduální a postgraduální distanční studium organizuje Open Universiteit Nederland, sídlící v Heerlenu²⁴. Je nejvýznamnější distanční vzdělávací institucí v Nizozemí a byla vybudována podle britské Open University v Milton Keynes. Její založení schválil v roce 1981

parlament. Jako nezávislá instituce byla zřízena zákonem o otevřené univerzitě, který byl přijat v roce 1982. v roce 1984 zahájila Open Universiteit první kurzy. V současné době je organizována ve 4 fakultách doplněných sítí 12 studijních center na území Nizozemí, 6 studijními centry ve vlámské části Belgie a 1 studijního centra na Holandských Antilách.

Open Universiteit nabízí:

- ▶ bakalářské a magisterské studijní programy
- ▶ krátké programy (profesní vzdělávání, postgraduální studijní kurzy apod.)
- ▶ kurzy dalšího vzdělávání na komerční bázi (nabídka 400 kurzů různého obsahu i rozsahu, vedoucích k získání certifikátu)
- ▶ firemní vzdělávání a kurzy vytvořené podle konkrétních požadavků zákazníka (na komerční bázi)
- ▶ krátké studijní kurzy přes internet (volně přístupné)

Celkově zde studuje kolem 50 000 studujících, z toho 18 500 studentů je zapsáno do bakalářského nebo magisterského studijního programu.

Dánsko

Historie vysokoškolského vzdělávání a vzdělávání dospělých v Dánsku byla ovlivněna ideami dánského duchovního a spisovatele *N. Grundtviga* (1783-1872), že vzdělání musí být dostupné po celý život a podporovat osobnostní rozvoj každého jedince. Zakládal v Dánsku tzv. folk colleges, kde se studujícím dostávalo především obecného vzdělání. V Dánsku mají tedy velkou tradici večerní a víkendové kurzy.

Samotné distanční vzdělávání má omezené pole působnosti z důvodu malé rozlohy státu a velkého množství vzdělávacích příležitostí. Přesto ale řada vysokých škol nabízí také distanční vzdělávací programy – University of Copenhagen, Copenhagen Business School, Odense University, Aalborg University, Soust Jutland University, a Aarhus University. Právní rámec distančnímu vzdělávání dává zákon ze 30. červ-

²⁴ <http://www.ou.nl>

na 1993. Poslední tři jmenované univerzity vytvořily v roce 1995 základ asociace, která se nazývá Danish Association of Open Universities (DAOU). Podle údajů EADTU z roku 2001 registrovala DAOU rok po svém založení, v roce 1996, téměř 9 000 distančních studentů. Současné údaje nejsou k dispozici.

Další důležitou institucí, která využívá specifika distančního vzdělávání, je Dánská vojenská akademie, která organizuje vzdělávací kurzy pro vojáky i veřejnost také s využitím distanční formy studia a eLearningu. Velmi úspěšný je například vzdělávací program pro obchodníky, zahrnující účetnictví, management a další témata z oblasti úspěšného obchodování.

Finsko

Finsko je typickou zemí, která má velmi vysokou úroveň komunikačních technologií a zároveň velmi řídké osídlené území. V 80. letech minulého století proběhla ve Finsku rozsáhlá diskuse o založení distančně vzdělávací instituce, která vyvrcholila vytvořením Finské asociace pro distanční vzdělávání (FADE). Tato asociace sdružuje všechny tradiční finské univerzity a další distančně vzdělávací instituce a umožňuje jejich velmi těsnou spolupráci při vytváření a realizaci distančně vzdělávací nabídky. Cílem je podpora rozvoje distančního vzdělávání na stávajících konvenčních univerzitách a vzdělávacích institucích. V oblasti nabídky vysokoškolského graduálního a postgraduálního studia jsou neaktivnějšími členy této asociace Lifelong Learning Institute DIPOLI, součást Technické univerzity v Helsinkách, dále Institut for Extension Studies, který je součástí Univerzity v Tampere a Continuing Education Centre při univerzitě v Juväskylä. Hlavní cíle Asociace jsou: otevřít možnost studia všem, bez ohledu na věk a dosaženou úroveň vzdělání. Vysokoškolské studium musí být adekvátní vysokoškolskému studiu na konvenčních univerzitách, zodpovědnost za standard a kvalitu studia nese vždy univerzita. Podle zákona se distanční vzdělávání poskytuje za cenu administrativních nákladů a studijních materiálů. Na druhou stranu ale distanční studenti nemají nárok na jakoukoliv finanční podporu, kterou získávají studenti prezenčního studia.

Podle údaje z roku 1991 registrovala tato asociace kolem 50 000 studentů, polovina z nich je ve věku do 30 let. Aktuální údaje o počtech studujících nejsou

k dispozici. V současnosti sdružuje tato asociace mimo vysokoškolských institucí také velké množství (cca 300 center) kooperujících regionálních vzdělávacích organizací po celém území Finska. Zajišťují především široké možnosti dalšího vzdělávání dospělých formou různých kurzů – zájmových, profesních i kvalifikačních. Zároveň tyto organizace vytvářejí centra studijní podpory pro univerzitní distanční studenty, plánování studia, koordinace i výběr pedagogů je však jednoznačně úkolem univerzity. Veliká je obliba vzdělávacích aktivit pro seniory, které však mají většinou formu kombinovanou.

DIPOLI TKK²⁵ (Lifelong learning institut Dipoli) je samostatnou součástí Helsinky university of Technology a bylo založeno v 80tých letech minulého století. V současnosti zde pracuje 100 lidí, kteří v roce 2002 zajišťovali nabídku 245 kurzů a programů pro cca 5 000 studujících. Roční rozpočet této instituce je 11,5 mil. EUR. Nabízený studijní obsah se orientuje na oblasti, kde je velký zájem o distanční formu studia – materiálové technologie, dopravní stavby, management, obchod apod. Kvalita studijních výsledků TKK Dipoli byla oceněna Národní finskou evaluační radou (The Finnish Higher Education Evaluation Council) čestným označením University of Excellence in Adult Education in 2007–2009.

Švédsko

Nejstarší švédskou organizací zabývající se distančním vzděláváním je Liber-Hermonds v Malmö. Tato instituce byla založena v roce 1898. Dalšími veřejnými vzdělávacími institucemi, realizujícími distanční vzdělávání, jsou např. NTI School ve Stockholmu založená v 60. letech minulého století a orientující se zejména na technické obory, The State College for Adults in Norrköping a She State College for Adults in Härnösand, které se také od poloviny minulého století věnují distančnímu a kombinovanému vzdělávání. Také ve Švédsku je důležitým subjektem na poli distančního vzdělávání armáda, respektive instituce vojenského školství, které připravují distanční kurzy pro vojáky s využitím moderních technologií, např. videokonferenčního servisu.

²⁵ <http://www.dipoli.dff.fi>

V 70. letech minulého století proběhla ve Švédsku bouřlivá diskuse o struktuře univerzitního distančního vzdělávání a nakonec byl přijat decentralizovaný „duální“ model. V současnosti se řada univerzitních pracovišť zabývá distančním vzděláváním a nabízí distanční studijní programy spolu s nabídkou možností prezenčního studia. Graduální vysokoškolské studium lze však absolvovat pouze v kombinované formě.

V roce 1984 byla založena Swedish Association for Distance Education (SADE), která sdružuje státní univerzity působící v oblasti distančního vzdělávání. Má sídlo na Linköping University a řídí síť studijních center, umožňujících studujícím přístup k počítačům, k odborné literatuře a zajišťujících širokou studijní podporu distančním studujícím. V současnosti ve Švédsku také působí Swedish Net University²⁶, sdružující 35 univerzit a univerzitních college, které nabízejí v rámci této vzdělávací sítě téměř 2 600 různých kurzů, z toho 250 kurzů realizovaných v angličtině. Jedná se o vzdělávací kurzy nejružnějšího zaměření a také o kurzy v rámci graduálního vysokoškolského studia. Studium je distanční s maximálním využitím informačních a komunikačních technologií.

Norsko

Tato země disponuje velmi vyvinutým systémem distančního vzdělávání, který je významnou součástí celého vzdělávacího systému. Bylo první zemí, kde je distanční forma vzdělávání regulována zvláštním zákonem. Zákon o distančním vzdělávání byl v Norsku přijat již v roce 1947. V roce 1975 parlament přijal rozhodnutí, kterým se zabezpečuje materiální podpora účastníkovi distančního vzdělávání, studujícímu v akreditovaném distančním kurzu. Od 1. ledna 1993 pak novelou zákona bylo přijato rozhodnutí o státní podpoře pro instituce distančního vzdělávání. Výše této podpory závisí především na počtu studentů, kteří úspěšně ukončí distanční studium (akreditovaný kurz nebo program). V Norsku nebyla zřízena samostatná distanční univerzita, místo ní byl v roce 1977 zřízen Norský státní institut distančního vzdělávání (NFU).

Ten má za úkol koordinovat rozvoj distančního vzdělávání. Spolupracuje se státními telekomunikacemi, státním filmem, s vydavatelstvími, se soukromými institucemi distančního vzdělávání i se státními školami a univerzitami. Tradičně významnou úlohu v distančním vzdělávání hrají soukromé instituce, které se soustřeďují především na sekundární sektor vzdělávání. Ve spolupráci s univerzitami pak připravují pomaturitní (post-secondary) kurzy. V současnosti jsou v Norsku dvě desítky akreditovaných institucí distančního vzdělávání, které jsou oprávněny pobírat státní podporu. Nabízejí cca 700 kurzů, z nichž ale 60 % se věnuje ekonomickému, technickému a jazykovému vzdělávání.

Nejvýznamnější institucí na trhu distančního vzdělávání v Norsku je Norsk Korrepondaseskole (NKS)²⁷, která má ročně 70 tisíc studentů. Poskytuje středoškolské i vysokoškolské studium (např. MBA program) a z původní korespondenční školy se postupně transformovala na moderní instituci distančního vzdělávání, intenzivně využívající nejmodernější telekomunikační technologie.

V roce 1990 byl zřízen Institut distančního vzdělávání norských univerzit a vysokých škol (SOFF). Pracuje na univerzitě v Tromso a je orgánem, který celostátně koordinuje distanční vzdělávání na norských vysokých školách. Registruje existující i plánované činnosti v oblasti DiV, synchronizuje spolupráci vysokých škol a iniciuje rozvoj nových projektů.

Itálie

Distanční vzdělávání se etablovalo během poslední dekády 20. století. V roce 1983 proběhlo několik jednání a odborných diskusí ohledně zřízení otevřené distanční univerzity, ale vzhledem k vysokoškolským zákonům, a především díky velmi konzervativnímu přístupu univerzit k jejímu založení nedošlo. První projekty distančního vzdělávání byly financovány státem v roce 1986 a v roce 1990 bylo distanční vzdělávání ošetřeno zákonem č. 341. Bylo také založeno centrum pro rozvoj odborného vzdělávání Istituto per lo Sviluppo della Formazione Professionale dei Lavorati

²⁶ <http://english.netuniversity.se>

²⁷ <http://www.nks.no>

(ISFOL), které se začalo zabývat výzkumem v oblasti vzdělávání dospělých a využití metod distančního vzdělávání pro další profesní vzdělávání. Zároveň se začalo distanční vzdělávání rozvíjet i na akademické půdě. Největší institucí distančního vzdělávání v Itálii je univerzita v Římě (Terza Università degli Studi di Roma), dále pak Università degli Studi di Firenze, Politecnico di Milano a Politecnico di Torino.

V roce 1992 bylo založeno Consorzio NETTUNO (Network Teledidattico per l'Università Ovunque). V současné době je přebudováno na The International Telematic University UNINETTUNO.²⁸ Jedná se o konzorcium několika italských a zahraničních univerzit a také podniků, které se zabývají komunikací a novými technologiemi. Hlavní sídlo této univerzity je v Římě. Univerzita má v současnosti šest fakult – fakultu inženýrských studií, právnickou fakultu, fakultu přírodních věd, ekonomickou fakultu, fakultu literárních věd a fakultu komunikačních věd. Ke studiu jsou nabízeny dílčí kurzy i ucelené programy vzdělávání dospělých, ale zejména vysokoškolské studijní programy různého typu a zaměření. Veškeré studium je realizováno v distanční formě s maximálním využitím internetu a dalších komunikačních prostředků. Velkou podporou studujícím je využití virtuálních laboratorů pro praktický trénink, videolekce přenášené prostřednictvím internetu nebo přes kanál RAI NETTUNINO SAT 1. Dále je využíván on-line tutoring a také virtuální třída. Univerzita především organizuje studium a vlastní výuku zajišťují profesori a pedagogové z domácích, ale i zahraničních renomovaných univerzit.

Rakousko

První koordinované aktivity v oblasti distančního vzdělávání v Rakousku se objevily po roce 1970. Tato forma vzdělávání se začala využívat na Ministerstvu obrany pro přípravu vzdělávacích programů profesního vzdělávání vojáků z povolání. V roce 1981 byla Ministerstvem pro vědu a výzkum vybudována ve spolupráci s německou Fernuniversität v Hagenu studijní centra distančního vzdělávání v Bergenzu

a ve Vídni. V roce 1991 bylo v souvislosti s přijetím nového rakouského zákona o vysokých školách zřízeno Zentrum für Fernstudien der Johannes Kepler Universität (ZFUL) v Linzu.²⁹ Je to rektorátní pracoviště této univerzity, které je přímo podřízeno rektorovi a má čtyři regionální studijní centra (Linz, Bergenz, Vídeň, Steyer).

V Rakousku nebyla založena distanční univerzita. Vzhledem ke stejnému mateřskému jazyku a díky spolupráci studijních center využívají rakouští občané vzdělávací možnosti (kurzy a studijní programy) nabízené německou Fernuniversität v Hagenu. V posledních letech se zvyšuje zájem o metody distančního vzdělávání ze strany rakouských vysokých škol, řada projektů se realizuje např. na Universität Klagenfurt.

Řecko

V Řecku se distanční vzdělávání začalo prosazovat koncem minulého tisíciletí. Např. Řecká organizace odborného vzdělávání (OEEK) vypracovala studii o možnostech využití distančního vzdělávání v centrech odborné přípravy. Také některé organizace a instituce začaly využívat distanční formu studia pro další vzdělávání svých zaměstnanců např. řecké telekomunikace či agrární komora aj.

Distanční vzdělávání začalo pronikat také na akademickou půdu. Zákonem o vysokých školách (1992) bylo umožněno založit konsorcium řeckých univerzit v čele s akademickým výborem. Ve spolupráci Athens University of Economics and Business, Centre for Economic Research a The School of Public Administration začaly vznikat první distanční vzdělávací programy.

V roce 1996 zahájila svou činnost Řecká (helénská) otevřená universita (Elliniko Anikto Panepistemio) a připravila nejprve dva postgraduální kurzy pro učitele anglického jazyka a pro pedagogy, kteří budou pracovat v oblasti distančního vzdělávání. Od roku 1997 se nabídka stále rozšiřuje a zahrnuje další prioritní oblasti – obchod, administrativa, informační a komunikační technologie, řecká kultura atd. Při rozvíjení

²⁸ <http://uninettuno.it>

²⁹ <http://www.fernstudien.jku.at>

distančního vzdělávání se klade důraz především na uplatnění nejmodernějších informačních a komunikačních technologií. Byla založena Laboratory of Telematic Applications v rámci výzkumného pracoviště Technological Education Institut of Piraeus.³⁰

Turecko

Nemá velkou tradici v oblasti distančního vzdělávání, v posledních letech se ale naopak velmi důrazně pustilo do prosazování distančního vzdělávání a podpory moderních vzdělávacích technologií a eLearningu. Nejdůležitější institucí distančního vzdělávání vzdělávání je Anadolu University³¹. Tato státní vzdělávací instituce byla založena v roce 1982 z původní Akademie ekonomických a obchodních věd (1958). Působení univerzity je velmi široké, zahrnuje rozsáhlou nabídku studia pregraduálního na úrovni středního odborného vzdělávání (7 samostatných škol a 4 školy odborného výcviku) a uměleckého studia (konzervatoř). Nabízí dále studium graduální na 12 fakultách. Jednou z nich je samostatná fakulta distančního vzdělávání (Open Education Fakulty), další dvě fakulty nabízejí vedle svého prezenčního studia také distanční studijní programy. Součástí univerzity je i 28 výzkumných středisek a samostatných výzkumných jednotek.

V současnosti na univerzitě působí 1 870 akademických pracovníků a počet studentů klasického prezenčního studia je 23 000 v pregraduálním studiu a 2 200 v graduálních a postgraduálních studijních programech (MA, MS a Ph.D.). Na třech fakultách nabízejících distanční studijní programy je nyní zapsáno 1 050 000 studujících.

Anadolu University byla v lednu 2007 vyhlášena v Turecku „univerzitou roku“. Její postavení mezi tureckými vzdělávacími institucemi je výjimečné především díky obrovskému rozvoji Fakulty otevřeného vzdělávání. Distanční vzdělávání bylo uzákoněno §5 a 12 zákona č. 2457 (Zákon o vysokém školství) v roce 1982. V roce 1993 byla na základě vyhlášky ministerstva školství č. 496 restrukturována Fakulta otevřeného vzdělávání, aby její činnost co nejlépe

vyhovovala novým vzdělávacím potřebám Turecka. Důraz je kladen na umožnění celoživotního vzdělávání se občanů pomocí nejdostupnějších technologií. Zejména těsné je propojení fakulty s rozhlasem a televizí. K dispozici pro vzdělávání je kanál TRT4, který vysílá každý den připravené vzdělávací programy pro distanční studující i pro přípravu k přijetí na univerzitu. Od r. 1999 je realizována komunikace se studujícími prostřednictvím internetu, realizují se on-line kurzy a on-line tutoriály. Fakulta otevřeného vzdělávání využívá také rozsáhlý videokonferenční servis. Každým rokem se významně rozšiřuje vzdělávací nabídka. V současnosti je nabízeno v rámci dalšího vzdělávání 1 196 televizních studijních kurzů a 163 kurzů na internetu.

V roce 1998 byla zahájena příprava dvou distančních graduálních studijních programů na Teologické fakultě univerzity v Ankaře. Stalo se tak na základě dohody obou univerzit, a ankarská univerzita využívá zkušenosti a technologickou podporu Anadolu University.

Rusko

V bývalém Sovětském svazu byla dlouhá tradice se vzděláváním lidí při zaměstnání a vysoké i střední školy realizovaly tzv. dálkové studium. Jednalo se o večerní nebo víkendovou výuku doplněnou samostatným studiem a pravidelnými konzultacemi s pedagogy. Pedagogická práce s dálkovými studenty byla vždy nedílnou součástí pedagogického působení akademických pracovníků. Více než 35 státních univerzit vyškolovalo kolem 12 000 vysokoškolských studentů dálkařů ročně (zaočnicki).

Na tuto tradici navázaly i současné ruské univerzity. V současné době musí vysokoškolské instituce v Rusku reagovat na potřebu přeškolit stovky tisíc inženýrů a vysokoškolsky vzdělaných odborníků na specializace požadované tržní ekonomikou a zároveň zajistit základní a odbornou přípravu ve vzdálených regionech Ruska. Proto bylo v 90. letech rozhodnuto nastoupit trend rozvoje flexibilního a otevřeného učení, založeného na moderních technologiích.

V roce 1996 byl přijat Federální program pro rozvoj systému otevřeného a distančního vzdělávání pro celé

³⁰ <http://auto.teipir.gr/telematic.html>

³¹ <http://www.anadolu.edu.tr/en/>

Rusko.³² Hlavními pojmy přijatého federálního programu jsou: flexibilita, modulová struktura kurzů, efektivita nákladů, telematika a komunikační technologie. Tento federální program rozvoje systému otevřeného distančního učení je řešený ve třech úrovních:

- **Globální úroveň** – federální systém ODL a propojení na mezinárodní systémy. Využívá interaktivní systémy (internet, www aj.) i neinteraktivní systémy (rozhlas a TV vysílání). Cílem je vytvořit globální programy jako např. „Global Lecture Home“, „World University“ nebo „International University of Electronics“ apod.
- **Regionální úroveň** – propojení na regionální potřeby průmyslu, zemědělství a další odvětví ekonomiky. Na této úrovni je třeba zajistit vzdělávací potřeby průmyslových a zemědělských odvětví ekonomiky cestou kurzů profesionálního rozvoje, přeškolení, odborné přípravy atd.
- **Lokální úroveň** – propojení na města, univerzitní centra. Předpokládá se zaměření na rekvalifikaci nezaměstnaných, základní přípravu na univerzitách a vysokých školách, profesionální rozvoj a přeškolení ve spolupráci s místními úřady, univerzitami, odbornými školami a dalšími vzdělávateli lokalizovanými v průmyslových a kulturních centrech.

Pilotní fáze tohoto programu byla započata v roce 1996, fáze sbírání zkušeností začala v roce 1999 a plný rozsah realizace programu započal v roce 2000. Předpokládá se, že jakmile bude hotov plný rozsah Federálního systému ODL, bude schopný připravit cca 1,5 mil. studentů za rok v základním vzdělání a více než 2 mil. v aktualizačním výcviku a přípravě profesního rozvoje. V současnosti již byla vytvořena vzdělávací telekomunikační síť UNICOR³³ (korporace univerzit vytvářející tzv. Univerzitní síť znalostí), vytvořena je základní elektronická knihovna a databáze nabídky otevřeného distančního vzdělávání.

Federální vláda vytvořila federální centrum ODL, zodpovědné za metodologii ODL, vytvoření databáze a pověřené koordinací činností na tomto poli. Mimo podpory vytvoření konsorcia univerzit UNICOR podpořila vláda v rámci projektu vytvoření 17 regionálních center ODL ve všech průmyslových regionech Ruska, jsou kompletně vybavené moderními technologiemi pro otevřené distanční vzdělávání. Úspěšnou realizaci pilotní fáze programu podpořila federální vláda částkou 10 mil. USD.

V současnosti působí v Rusku více než 20 otevřených distančních univerzit, včetně tzv. virtuálních univerzit, veřejných i soukromých. Velmi významné postavení v tomto systému zaujímá Moscow State University of Economics, Statistics and Informatics (MESI)³⁴, respektive její specializovaná instituce – Institut distančního vzdělávání (Institut distancionovo obrazovanija)³⁵.

Tato státní univerzita byla založena v roce 1932 a po celou dobu své existence patřila mezi prestižní vysokoškolské instituce v Sovětském svazu. Jedním z hlavních úkolů současnosti je rozvíjet moderní distanční vzdělávání a eLearningový systém ve spolupráci se zahraničními partnery. MESI má nyní 50 filiálek po celém území Ruska a také v zahraničí. V současné době je v regionální síti registrováno 140 000 studentů a na univerzitě pracuje 10 000 učitelů a externích konzultantů. Forma studia na této univerzitě je prezenční (denní), klasická dálková, resp. večerní (zaočnaja forma) a distanční (distancionaja forma). Větší část studentů za studium neplatí, studium je hrazeno ze státního rozpočtu. Část studentů, nad státní limit, jsou placení studenti. Ti mohou v případě velmi dobrých studijních výsledků získat 20 % slevu na školném a v případě sociální nouze mohou požádat o univerzitní stipendium.

MESI je univerzitní instituce širokého vzdělávacího potenciálu. Poskytuje odborné vzdělání několika úrovní:

- střední odborné vzdělání (univerzitní college)

³² Yuri Bocharov: Distance education for continuing professional development in Russia. In: IACEE Newsletter, Vol. 7, No. 3; 1997

³³ <http://www.unicor.ru/>

³⁴ <http://www.mesi.ru>

³⁵ <http://www.ido.ru>

- vysokoškolské vzdělání – bakalářské a magisterské studijní programy a programy specialistů
- postgraduální vzdělávání – aspirantura a doktorát věd
- doplňující profesní vzdělávání – kurzy pro zvýšení kvalifikace, rekvalifikační kurzy, programy MBA.

V systému distančního ekonomického vzdělávání působí mimo Institutu distančního vzdělávání MESI ještě další instituce, které navzájem spolupracují: Euroasijská asociace distančního vzdělávání³⁶, Asociace ekonomických vysokých škol, Moskevská mezinárodní univerzita obchodu a informačních technologií, Mezinárodní institut hotelového managementu a turismu, Moskevská vyšší bankovní škola, Centrální institut konverze vojenských kádrů a Moskevská ekonomicko-správní college. Tento systém nabízí v současné době téměř 700 distančních kurzů (předmětů), ze kterých je sestaveno 19 specializací, 5 oborů a 60 odborných zaměření.

Institut distančního vzdělávání nabízí studijní možnosti graduálního, postgraduálního a dalšího odborného studia v elektronické databázi studijních nabídek.³⁷

Polsko

V Polsku se začalo distanční vzdělávání rozvíjet díky podpoře programu Phare „Multi-country Co-operation in Distance Education“ v letech 1994–1999. Díky finanční podpoře ETF (European Training Found) bylo založeno a vybaveno několik regionálních center distančního vzdělávání. V Polsku se národní systém distančního vzdělávání dosud nevytvořil, některé vysoké školy však začaly tuto vzdělávací technologii uplatňovat a realizovat distanční studijní nabídku vedle studia konvenčního. Většinou tak navazují na tradici původního dálkového studia. Typickou institucí, která se vydala cestou budování duálního vzdělávacího modelu je AGH University of Science and Technolo-

gy (Akademia Górniczo-Hutnicza) v Krakově.³⁸ Tato univerzita má velmi dlouhou tradici, byla založena již v r. 1912. Přesto to není konzervativní vysoká škola, ale naopak, velmi výrazně se zapojila do podpory rozvoje nových metod vzdělávání a přeměny tradičního dálkového studia na distančního vzdělávání s využitím moderních technologií.

V současné době má AGH univerzita 15 fakult a 1 mezioborovou fakultu „School of Energy“. Nabízí plný rozsah odborného technického studia, včetně postgraduálních studijních programů a kurzů dalšího profesního vzdělávání techniků. Pracuje zde 3 962 zaměstnanců, z toho přes 600 profesorů. Počet pedagogů se zvyšuje současně s trvalým růstem počtu studentů. V akademickém roce 2002/2003 bylo ke studiu zapsáno 18 587 studentů prezenčního (denního) studia, 10 850 externích studujících a 45 zahraničních studentů.

V letech 1995–99 byla univerzita zapojena do výše zmíněného projektu Phare a bylo zde v roce 1996 založeno Phare Centrum distančního vzdělávání (Distance Education Study Centre) jako celouniverzitní pracoviště, koordinující a podporující metodické inovace ve vzdělávání a rozvoj distanční formy studia. Rozhodnutím Senátu bylo toto pracoviště v listopadu 2006 přejmenováno na Centre of eLearning (CEL).³⁹ Hlavním cílem tohoto pracoviště je realizovat uplatnění eLearningové platformy Moodle pro široké vzdělávací aktivity univerzity. Centrum má 7 stálých zaměstnanců a další 4 externí spolupracovníky, kteří zajišťují následující úkoly:

- vybavit AGH universitu eLearningovým SW na platformě Moodle
- zajistit zaškolení všech pracovníků univerzity v práci s Moodle
- pomáhat pracovníkům s přípravou vzdělávacích materiálů a jejich umístěním do prostředí
- realizovat technickou a metodologickou podporu v oblasti DiV a eLearningu pro autory

³⁶ <http://www.dist-edu.ru>

³⁷ <http://web.ido.ru>

³⁸ <http://www.agh.edu.pl>

³⁹ <http://en.cel.agh.edu.pl>

- vytvořit a řídit virtuální knihovnu
- provádět výzkum trhu a analýzu vzdělávacích potřeb na trhu celoživotního a distančního vzdělávání
- iniciovat, nabízet a prakticky podporovat rozvoj nových metod učení aj.

Další významnou institucí, která se v Polsku aktivně zabývá distančním vzděláváním je Polská virtuální univerzita (PUW).⁴⁰ Byla založena v roce 2002 jako společný projekt University Marie Curie-Sklodowské v Lublinu a Akademie humanitních a ekonomických věd v Lodži, kde je také její sídlo. Je centrem zabývajícím se kompletně metodologií, technologií a organizováním distančního on-line vzdělávání. Zároveň vytváří servis v informačních technologiích a metodologii vzdělávacím institucím, zejména univerzitám, vysokým školám neuniverzitním a středním odborným školám. Jedním z cílů je také podpořit a rozšířit tradiční prezenční výuku (přednášky a cvičení) využitím moderních metod výuky. V roce 2006 na platformě PUW studovalo přes 700 studentů, z toho 45 zahraničních.

PUW je instituce, která má široké znalosti a zkušenosti v distančních vzdělávacích metodách. Zejména klade důraz na stimulaci učících se jedinců a průběžné posilování jejich studijní motivace např. cestou práce ve skupinách, metodou týmového řešení problémů apod. Zaměřuje se ve svých aktivitách na pedagogii a jedním ze speciálních on-line kurzů je trénink tutorů pracujících se studenty přes internet. Z dalších speciálních kurzů možno zmínit např. Design, tvorba a řízení on-line kurzů, Zajišťování základního minima vzdělávacích potřeb on-line tréninkem, Organizace a řízení distančního studia, Finanční management vzdělávacího procesu, Infrastruktura nezbytná pro on-line výuku a IT servis, Tvorba kurzů šitých na míru.

V říjnu 2002 Polská virtuální univerzita začala realizovat také první bakalářský tříletý distanční studijní program Marketing a management, v současnosti již nabízí a realizuje další dva graduální studijní pro-

gramy. Computer science je kombinovaný studijní program s optimální dobou studia 3,5 roku. Dále pak bakalářský on-line distanční studijní program Political science, s optimální dobou studia 3 roky. Studium těchto programů je maximálně harmonizováno s reálnými studijními možnostmi studujících a je založeno na častějším ověřování výsledků samostudia. Proto je každý akademický rok rozdělen do trimestrů. Každé tři měsíce přijíždějí studující k osobnímu setkání na akademickou půdu, kde podstupují prezenční zkoušení. Každý trimestr je rozložen do dvou 6týdenních modulů a následují tři týdny, během kterých studující vykoná zkušební testy a absolvuje osobní ověření znalostí. Finální známku získává po ukončení celého studia daného předmětu.

Rozsáhlá a obsahově velmi variantní je nabídka on-line kurzů dalšího vzdělávání PUW, kterou nalezne zájemce ve virtuální knihovně PUW.

Maďarsko

Počátky implementace distančního vzdělávání v Maďarsku spadají do roku 1991, kdy byla založena Maďarská národní komise pro distanční vzdělávání (Hungarian National Council for Distance Education). Tato Komise byla založena ministrem školství a kultury a prezidentem Komise byl jmenován státní tajemník ministerstva a jejími členy jsou rektori největších maďarských univerzit, ministr práce, ministr zemědělství, ministr průmyslu a obchodu, zástupce maďarských Telekomunikací, zástupce firem zajišťujících rozhlasové a televizní vysílání apod. Komise působí jako koordinační orgán, jehož úkolem je podporovat rozvoj distančního vzdělávání v Maďarsku ve spolupráci s různými vzdělávacími institucemi a státními orgány, které zajišťují potřeby vzdělavatelů v této oblasti a vzdělávání pracovníků pro budovanou národní síť distančního vzdělávání. Spravuje a průběžně inovuje odbornou knihovnu, centralizovanou databázi expertů pro distanční vzdělávání, databázi distančních kurzů a studijních programů a centrální informační databázi pro nejširší vrstvy uživatelů. Zajišťuje také finanční podporu pro možnost realizovat pilotní kurzy a další aktivity, které pomáhají rozvíjet DiV. Během krátké doby vznikla po celé zemi regionální centra distančního vzdělávání s 25 manažery a 150 trenéry distančního vzdělávání.

⁴⁰ <http://www.puw.pl/english>

Bulharsko

Zde umožňuje distanční vzdělávání pouze International Business School⁴¹. Je to nestátní vzdělávací instituce nabízející studijní programy bakalářské a magisterské v oblasti managementu a ekonomiky zaměřené na turismus. Studijní programy jsou realizovány ve spolupráci s City University Seattle a Washington a Breda University of Applied Science v Nizozemí. Centra distančního vzdělávání jsou mimo Sofii také ve městech Botevgrad a Pravec. Studijní programy jsou realizovány v prezenční (denní) formě studia, v klasické dálkové formě a v distanční formě studia s využitím IC technologií.

Slovinsko – zástupcem Slovinska v mezinárodních asociacích orientovaných na problematiku distančního vzdělávání (např. EADTU, ESREA) a jedinou institucí, která se výrazněji zabývá problematikou distančního vzdělávání a eLearningu, je Slovenian Institut for Adult Education v Lublani. Instituce byla založena v roce 1991 jako národní instituce zajišťující rozvoj, výzkum a poradenství v oblasti vzdělávání dospělých. v současné době zde pracuje 40 pracovníků na plný úvazek. Jsou to profesionálové v oblasti vzdělávání dospělých a zajišťují šíření informací o distanční vzdělávací technologii a možnostech jejího využití pro vzdělávání dospělých. Ve Slovinsku je využití DiV orientováno zatím pouze do oblasti využití v rámci dalšího vzdělávání, nikoliv do využití v rámci graduálního vysokoškolského studia.

Lotyšsko

Lotyšsko má přehledně vypracovaný národní systém distančního vzdělávání, který má několik na sebe navazujících rovin. Celá infrastruktura DiV v Lotyšsku je přímo podřízena Ministerstvu školství a vědy kde spadá pod Odbor celoživotního vzdělávání. Výkonným orgánem, který navrhuje a řídí strategii rozvoje DiV je Lotyšská rada distančního vzdělávání, jejímž hlavním úkolem je řídit a podporovat aktivity Národního centra distančního vzdělávání. Toto Centrum bylo založeno v roce 1996 jako národní kontaktní bod

projektu Phare „Multi-country Co-operation in Distance Education“. V současnosti plní tyto hlavní úkoly:

- rozšiřovat možnosti občanů získávat vzdělání a rozšiřovat si své dosavadní znalosti a dovednosti, udržovat si potřebnou úroveň vzdělání a zvyšovat si profesní kvalifikaci.
- vytvářet a udržovat databázi nabídky distančního vzdělávání v Lotyšsku
- realizovat vzdělávání vzdělavatelů a aktualizovat odborné vzdělávání pedagogů pro oblast DiV
- publikovat a všemi možnými způsoby šířit informace o DiV
- spolupracovat s obdobnými organizacemi v Lotyšsku i v zahraničí.

Další rovinu systému DiV v Lotyšsku tvoří regionální Studijní centra distančního vzdělávání. Těchto center je několik a jsou součástí univerzit nebo vysokých škol.

Regionální studijní centrum je součástí pedagogické vyšší odborné školy v přístavním městě Liepāja (Liepāja Pedagogical Higher School). Jeho hlavním úkolem je prosazovat DiV v celém regionu a provádět metodologickou a informační podporu vzdělavatelům i vzdělávaným.

Dalším regionálním centrem je Centrum distančního vzdělávání na litevské univerzitě v Rize (DE Study Centre University of Latvia), které bylo založeno v roce 1996. Je součástí celouniverzitního střediska akademických programů. Centrum distančního vzdělávání má za cíl zlepšit možnosti účasti lotyšských občanů na profesních, akademických vzdělávacích programech a v kurzech dalšího vzdělávání s podporou moderních vzdělávacích a technických metod.

Studijní centrum distančního vzdělávání na technické univerzitě v Rize⁴² (DE Study Centre Riga Technical University) je také celouniverzitním pracovištěm a bylo založeno v roce 1997. Úkolem tohoto pracoviště

41 <http://ibsedu.com>

42 <http://www.rst.rtu.lv>

je rozvoj distančního vzdělávání v Lotyšsku s využitím současných principů DiV a moderních technologií. Prioritou tohoto centra je mezinárodní kvalita, efektivní využití informačních technologií, udržitelný a efektivní rozvoj DiV v Lotyšsku.

Dalším regionálním Studijním centrem distančního vzdělávání je Centrum na Pedagogické univerzitě v Daugavpils (DE Study Centre of Daugavpils Pedagogical University). Také toto centrum bylo založeno v roce 1996 a jeho hlavní úkoly jsou v rozvoji distančního vzdělávacího systému v regionu Latgale. Cílem aktivity centra je také publikovat materiály a pomocí moderních komunikačních prostředků šířit informace o DiV.

Mimo tato hlavní Centra distančního vzdělávání vzniklo během let 1996 – 1998 několik Center DiV nabízejících distanční vzdělávací kurzy na privátních vzdělávacích institucích např. SP Agentura v Rize, Riga Commerce School aj.

Estonsko

Začalo budovat systém distančního vzdělávání také v 90. letech díky podpoře programu Phare. V roce 1996 byla založena Open University na Univerzitě v Tartu.⁴³ Tato Open University je dnes významnou součástí této university a jejími úkoly je:

- rozšířit možnost přístupu ke vzdělání
- diverzifikovat studijní nabídku univerzity
- realizovat vzdělání podle konkrétních individuálních potřeb studenta (tzv. student-centered education)
- umožnit vzdělávání nejvyšší kvality s maximální flexibilitou obsahu, místa a času studia

Open University v Tartu nabízí v distanční formě studia jednak graduální studijní programy, a jednak kurzy celoživotního dalšího vzdělávání dospělých. Graduální studijní programy jsou realizovány peda-

gogy na příslušných fakultách podle upraveného studijního rozvržení. OU studium koordinuje, zajišťuje podporu a servis studujícím i pedagogům. Distančně lze studovat většinu studijních programů vyššího odborného studia, bakalářských, magisterských a doktorských programů. Je to studium placené, cenu si stanovuje fakulta, na které je realizováno. Podmínkou vstupu do programů vyššího odborného studia a do programů bakalářských je maturita. Vstup do programů magisterských a doktorských se řídí režimem každé fakulty. Distanční studium je placené a má rozvolněné studijní tempo. Optimální je splnění 20 – 30 kreditů ročně, student má možnost studovat rychlejším tempem, pokud je toho schopen. Studium využívá speciální studijní materiály, webovské kurzy na internetu, videokonference aj. Jedenkrát měsíčně má studující možnost zúčastnit se tutoriálu. Absolventi distančního graduálního studia dostávají stejný diplom jako absolventi denního studia

Open University nabízí také kurzy dalšího vzdělávání dospělých. Nabídka obsahuje cca 450 kurzů od jednodenních až po dvouleté komplexní programy. Každoročně se tohoto studia účastní 9 000 studujících, kteří po úspěšném absolvování obdrží Certifikát University v Tartu.

Druhou významnou univerzitou, která nabízí distanční studium je Tallinská univerzita (Talin University).⁴⁴ Má šest fakult, tři univerzitní školy (college) a 6 vzdělávacích a výzkumných institutů. Součástí univerzity je Centrum distančního vzdělávání, které nabízí placené distanční studium. Studium je rozvolněné, probíhá s tzv. částečnou zátěží, kdy studující plní optimálně 75 % studijní zátěže denního studia nebo méně, podle svých individuálních možností.

V roce 2003 byla založena Estonská e-Univerzita (Estonian e-University)⁴⁵. Jedná se o konsorcium univerzit, vysokých škol a dalších institucí:

- Estonské Ministerstvo školství a vědy
- Estonská Nadace pro Informační Technologie (EITF)

⁴³ <http://www.ut.ee/aveng/info/openuni>

⁴⁴ <http://www.tlu.ee>

⁴⁵ <http://www.e-uni.ee>

- Univerzita v Tartu
- Technická univerzita v Tallinu
- Tallinská univerzita
- Estonská univerzita věd o živé přírodě
- Estonská obchodní škola
- Estonská vyšší škola informačních technologií (college)
- Univerzita Severu (University Nord)
- Mezinárodní Univerzita Audentes

Hlavním úkolem e-Univerzity je zlepšovat přístup k metodám a vzdělávacím zdrojům, zpřístupnit výsledky dobré praxe on-line vzdělávání. Cílem e-Univerzity je koordinovat spolupráci mezi vzdělavateli, zvyšovat nabídku kvalitního vzdělávání pro občany, kteří mají zájem se vzdělávat a dostupnost vzdělávání pro speciální skupiny obyvatelstva, zlepšovat technické vybavení škol, vytvářet mezinárodní kontakty a podporovat spolupráci se zahraničními univerzitami aj.

Litva

Také začala rozvíjet distanční vzdělávání na základě Phare projektu „Multi-Country Co-operation in Distance Education“ v 90tých letech. V roce 1996 byl založeno Centrum distančního vzdělávání na Univerzitě v Kaunasu (Distance Education Centre at Kaunas University of Technology).⁴⁶ Dnes je to velké univerzitní servisní a vzdělávací pracoviště, má 22 pracovníků na plný úvazek. Úkolem Centra je rozvíjet vysokoškolský systém distančního vzdělávání a systém dalšího vzdělávání s využitím distanční vzdělávací technologie a s podporou informačních a komunikačních technologií.

Centrum vytváří a realizuje distanční vzdělávací kurzy s využitím multimédií, kurzy na CD a DVD, on-line kurzy. Orientuje se především na zvyšování

kompetencí pedagogů univerzity a dalších vzdělávacích institucí v oblasti využívání ICT. Samotné Centrum distančního vzdělávání nabízí 13 vzdělávacích kurzů, několik kurzů je zaměřeno na zvyšování kvalifikace pedagogických pracovníků vzděláváním v oblasti distančního vzdělávání (kurz pro tutorů, autory vzdělávacích opor apod.)

Centrum disponuje nejnovějšími technologiemi a poskytuje servis v této oblasti pro celou univerzitu i mimouniverzitní klienty – videokonference, tvorba webovských stránek, tvorba výukových DVD a CD, tvorba elektronických kurzů atd. Videokonferenční servis Centra umožňuje pořádání videokonference s napojením 75 lokalit.

Další Centrum distančního vzdělávání je konstituováno na univerzitě v Siauliai⁴⁷ a na Vilnius Gediminas Technical University⁴⁸

Slovensko

Díky projektu Phare v letech 1995–1999 se také na Slovensku nastartoval rozvoj distančního vzdělávání, především ve vysokoškolském sektoru. Byla založena tři regionální střediska – Lokální středisko DV v Bratislavě na Technické univerzitě, Lokální středisko DV v Nitre na Vysoké škole zemědělské a Lokální středisko DV na Technické univerzitě v Košicích. Tím byl vytvořen základ Slovenské sítě distančního vzdělávání, která se v roce 1996 konstitovala a do jejího čela se postavilo Národní středisko pre dištančné vzdelávanie. To bylo vytvořeno jako samostatný právní subjekt při Slovenské technické univerzitě a podporováno Ministerstvem školství SR. Jeho hlavní úkoly spočívaly zpočátku především v zabezpečení spolupráce v rámci programu Phare a dále pak v metodicko-manažerské pomoci při budování Lokálních středisek distančního vzdělávání, v odborné přípravě pracovníků, zabezpečení kvalitní tvorby, výroby a šíření distančních studijních materiálů a v neposlední řadě také v přípravě a koordinaci dalších projektů v oblasti uplatňování distančního vzdělávání.

⁴⁷ <http://www.distance.su.lt>

⁴⁸ <http://www.vtu.lt>

⁴⁶ <http://distance.ktu.lt>

Postupně se velmi rychle vytvořila další regionální centra – Lokální středisko DV na Technické univerzitě ve Zvoleně, Lokální středisko DV na Vysoké škole dopravy a spojů v Žilině. Jako samostatné, ale v rámci Slovenské sítě distančního vzdělávání kooperující

antnost je velká a zásadní rozdíly mezi státy západní a severní Evropy a mezi státy střední a východní Evropy, především tzv. postkomunistickými zeměmi, jsou výsledkem řady faktorů, které lze shrnout do několika skupin:

Tabulka č. 2

Západní a severní Evropa	Střední a východní Evropa
Distanční vzdělávání má dlouhou tradici.	Distanční vzdělávání se začalo rozvíjet v posledním desetiletí 20. století.
Distanční vzdělávání vzniklo postupně na tradici korespondenčního vzdělávání, vyžadujícího velkou samostatnost učícího se jedince.	Existovalo několik variant funkčního a státem podporovaného externího vzdělávání – večerní škola, víkendové vzdělávání, dálkové studium na střední či vysoké škole.
Vzdělávání dospělých vyžaduje velkou míru zodpovědnosti za výsledek studia také s ohledem na míru své vlastní finanční investice.	Bezplatné vzdělávání nepodporuje příliš osobní míru zodpovědnosti za úspěšnost studia jak ze strany vzděláváných, tak i ze strany vzdělávacích institucí.

centrum, pracovalo Metodické středisko při City University Bratislava, v současnosti fungující pod záštitou Vysoké školy managementu v Bratislavě.⁴⁹

Dnes již Národní středisko pro distanční vzdělávání jako samostatný právní subjekt neexistuje a je plně začleněno do rektorátních pracovišť Slovenské technické univerzity jako samostatné pracoviště v rámci Institutu celoživotního vzdělávání.⁵⁰ Jeho hlavní cíle se orientují na podporu všech aspektů flexibilního vzdělávání na univerzitě v regionu Bratislavy a západního Slovenska, úkolem je vyvíjet a podporovat moderní učební materiály a technologie a podporovat doplňující a rekvalifikační vzdělávání ve vybraných oborech včetně pedagogiky. Dále plní úlohu centrálního odborného a koordinačního pracoviště, zastřešujícího Slovenskou síť distančního vzdělávání.

SOUČASNÉ SYSTÉMY A JEJICH POROVNÁNÍ

Uvedený přehled a informace dávají dostatečnou představu o tom, jak je distanční vzdělávací systém v současnosti aplikován v evropských zemích. Vari-

1. Historický vývoj a tradice.

Z tohoto úhlu pohledu vidíme následující rozdíly, které pro jednotlivé země platí s větší či menší mírou – tabulka č. 2.

2. Ekonomická a společensko-politická situace.

Některé z těchto aspektů lze najít také na předchozí tabulce č. 2. Ekonomická situace a politické směřování vyspělých evropských zemí umožňují dodávat do vzdělávacích systémů výrazně vyšší podíl HDP. To se projevuje především v celkovém růstu vzdělanosti a v kvalitě vzdělávacích institucí i vzdělávací nabídky. Uplatňování alternativních metod vzdělávání je velmi nákladné, a tedy přímo závislé na míře státní podpory, ať už je ve vyspělých evropských zemích státní finanční podpora realizována jakoukoliv cestou, od přímého financování instituce (např. státní Open univerzity), přes grantové financování tvorby vzdělávacích produktů v alternativní formě studia (distanční forma, kombinovaná forma, eLearning) až po financování konkrétních studijních pomůcek, stipendia, studijní úlevy atd.

Země postkomunistické jsou na tom podstatně hůře. Vzdělávací sektor je trvale podhodnocen a do vzdělávání putují omezené prostředky určené především na podporu formálního vzdělávání a realizaci prezenční (kontaktní) formy výuky. Pro podporu alternativní formy vzdělávací nabídky v rámci celoživotního učení jsou prostředky velmi omezené.

⁴⁹ http://www.cityu.edu/loc_bratislava.htm

⁵⁰ <http://www.kar.elf.stuba.sk/lsvd/>

Ale ani toto pravidlo neplatí bezvýhradně. Příkladem mohou sloužit pobaltské republiky, které se osamostatnily v roce 1991 a velmi výrazně začaly modernizovat své vzdělávací systémy. V 90. letech se aktivně účastnily Phare programu na podporu rozvoje DiV a v dalších letech až do současnosti, především státními prostředky podporují další rozvoj distančního vzdělávání a eLearningu.

3. Právní předpisy.

Zajímavé je srovnání v oblasti zákonné regulace distančního vzdělávání v evropských zemích. Přístupy k regulaci distančního vzdělávání lze shrnout do tří základních skupin, mezi kterými však existují přechodné varianty a modely řešení.

- Zcela bez specifické zákonné regulace, kdy je existence distančního vzdělávání umožněna na základě naplňování ústavního práva všech občanů na vzdělání, regulace se děje pouze na úrovni nezávislých vzdělávacích institucí (např. model Velké Británie).
- Pro distanční vzdělávání existuje soustava regulačních legislativních prvků, které doplňují základní Zákon o vzdělávání (např. model Norska).
- Specifická zákonná norma upravující praxi poskytování DiV a participace státu na realizaci této formy studia (např. model Francie nebo Německa).

Je zřejmé, že rozvoj distančního vzdělávání v širokém smyslu moderní vzdělávací technologie, umožňující trvalý přístup ke vzdělání všech obyvatel nezávisle na věku, pohlaví, místa bydliště či sociálním postavení, nelze ponechat bez rozumného vlivu státu a legislativní regulace. Představa čisté tržní regulace vzdělávání, včetně distančního vzdělávání a eLearningu není reálná, a ani správná. Může mít neblahé důsledky především na kvalitu a dostupnost

vzdělávací nabídky a v konečné fázi pak na pokles zájmu dospělých občanů se v průběhu života trvale a smysluplně vzdělávat.

Literatura:

- [1] HINGEL, A.J. Education Policies and European Governance: Contribution to the Interservice Groups on European Governance. *European Journal for Education Law and Policy*, 10650, 2001.
- [2] BAUMEISTER, H. P. Western Europe. In K. Harry (Ed.), *Higher Education Through Open and Distance Learning: World review of Distance education and open Learning*. New York: Routledge, 1999.
- [3] MACKEOGH, K. EU Policies in Distance Education, *Mass-individualisation of higher education for the knowledge-based society*. Open University of Netherlands: European Association of Distance Teaching Universities, 2004.
- [4] MACKEOGH, K. *Encouraging the development of distance education? The role of European union*. Proceedings of the EDEN conference New Challenges and partnership in enlarged European Union. Budapest 2004, pp. 183-189.
- [5] PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*, DAHA, 1997, ISBN 80-902232-1-4
- [6] BOCHAROV, Y. *Distance education for continuing professional development in Russia*. In: IACEE Newsletter, Vol. 7, No. 3, 1997
- [7] ODL-NET experience, *Zpráva o pracovních oblastech a zkušenostech v otevřeném a distančním vzdělávání*. Program Socrates, project č. 110345-CP-1-2003-1-ES-MINERVA-MPP, <http://www.adeit.uv.es/odlnetexperience>
- [8] UHROVÁ, J., BABINSKÝ, M. *Inštitucionálne modely a príklady dištančných vzdelávacích systémov*, Národné stredisko pre DV, Bratislava, 1998, 37s.
- [9] *Distance Learning and eLearning in European Policy and Practice: The vision and the reality*. Policy Paper of the European Open and Distance Learning Liaison Committee approved by the Member Networks and released 17 November 2004
- [10] Internetové zdroje a politické dokumenty uvedené v odkazech uvnitř textu.